

ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶ RA ARARAT MARZ

Մարզկենտրոնը՝ *Marz centre*
ք. Արտաշատ Artashat town

Տարածաշրջանները՝ *Territoires*
Արարատ Ararat
Արտաշատ Artashat
Մասիս Masis

Քաղաքները՝ *Towns*
Արտաշատ Artashat
Մասիս Masis
Արարատ Ararat
Վեդի Vedi

Տարածքը Territory	2 090 քառ. կմ/ sq. km
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը Territory share of the marz in the territory of RA	7.0%
Համայնքներ, 2018թ. տարեկգրի դրությամբ Communities, as of the beginning of 2018	95
Քաղաքներ Towns	4
Գյուղեր Villages	95
Բնակչության թվաքանակը 2018թ. տարեկգրի դրությամբ Population number as of the beginning of the year, 2018	257.8 հազ. մարդ/ ths. person
<i>այդ թվում՝</i> <i>of which:</i>	
քաղաքային urban	72.4 հազ. մարդ/ ths. person
գյուղական rural	185.4 հազ. մարդ/ ths. person
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of marz population size in RA population size	8.7 %
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of urban population size	28.1 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր Agricultural land	156 623.3 հա/ ha
այդ թվում՝ վարելահողեր of which: arable land	25 160.6 հա/ ha

Մարզի տարածքում է գտնվում Խոսրովի պետական արգելոցը (ծովի մակերևույթից 1 600 - 2 300 մ բարձրության վրա):

ՀՀ Արարատի մարզը հանրապետության տնտեսապես զարգացած մարզերից է:

Մարզի տարածքով է անցնում հանրապետական նշանակության Երևան-Երասխ-Արցախի ավտոմայրուղին և Երևան-Երասխ երկաթուղին:

2017թ.-ին մարզի տնտեսության հիմնական հատվածների տեսակարար կշիռները ՀՀ համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

արդյունաբերություն`	12.4 %,
գյուղատնտեսություն`	13.7 %,
շինարարություն`	7.6 %,
մանրածախ առևտուր`	3.3 %,
ծառայություններ`	1.6 %:

Տնտեսության հիմքը գյուղատնտեսությունն է: Այն հիմնականում մասնագիտացած է խաղողագործության, պտղաբուծության և բանջարաբուծության մեջ:

Բեռնաուղևորափոխադրումները մարզում իրականացվում են ավտոմոբիլային տրանսպորտով:

Արդյունաբերության առաջատար ուղղությունները սննդամթերքի, ներառյալ` խմիչքների, արտադրություններն են և այլ ոչ մետաղական հանքային արտադրատեսակների արտադրությունը:

Մարզի բազմաճյուղ արդյունաբերության հիմնական և զվիսավոր ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ առավել զարգացած են հետևյալ երեք ճյուղերը.

- ա) սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրություն (մրգերի, բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում, թորած ալկոհոլային խմիչքների արտադրություն),
- բ) ծխախոտի արտադրություն (ծխախոտի խմորում` ֆերմենտացիա),
- գ) ոչ մետաղական հանքային արտադրանքի արտադրություն (ցեմենտի, կրի, ասբոցեմենտային իրերի արտադրություն, քարի կտրում և վերամշակում):

Արտաշատ քաղաքը (2018թ. տարեսկզբին` 19.8 հազ. բնակիչ) մարզկենտրոնն է: Քաղաքը գտնվում է Երևանից 30 կմ հեռավորության վրա (հայոց պատմական մայրաքաղաք Արտաշատից 10 կմ հյուսիս-արևմուտք), զբաղեցնում է 800 հա տարածություն:

Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ հատկապես առանձնանում են սննդամթերքի և ըմպելիքի արտադրությունը (մրգերի, բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում, թորած ալկոհոլային խմիչքների), ինչպես նաև ոչ մետաղական հանքային այլ արտադրանքի արտադրությունը (կղմինդրի, ալյուսի և

The public nature reserve of Khosrov is situated in the territory of the marz (it is at a height of 1 600-2 300 m above sea level).

RA Ararat marz is one of the economically developed marzes of the republic.

Yerevan-Yeraskh-Artsakh highway and Yerevan-Yeraskh railway of republican importance run through the territory of the marz.

In 2017 the share of economy main branches of RA Ararat marz in total volume of correspondent branches of the republic comprised.

industry	12.4 %,
agriculture	13.7%,
construction	7.6 %,
retail trade	3.3%,
services	1.6%.

Economy is based on agriculture. It is mainly specialized in wine-growing, fruit-growing and vegetable-growing.

Freight and passenger transportations in the marz are implemented by road transport.

The leading trends of industry are manufacture of food products including beverages and manufacture of other non-metallic mineral products.

Manufacturing is the main and general trend of multibranch industry of the marz, of which the following three branches are more developed:

- a) manufacture of food products and beverage (processing and canning of fruit and vegetable, manufacture of distilled alcoholic beverages),
- b) manufacture of tobacco products (tobacco fermentation),
- c) manufacture of other non-metallic mineral products (manufacture of cement, lime carbonate, asbestos cement products, cutting and processing of stone).

Artashat town (as of the beginning of 2018 comprised 19.8 ths. inhabitants) is the centre of the marz. The town is situated in 30 km distance from Yerevan (in 10 km distance to the North-West from historical Armenian town- Artashat); it occupies the area of 800 ha.

Manufacturing is the main trend of industry of the town, in which manufacture of food products and beverages (processing and canning of fruit and vegetable, manufacture of distilled alcoholic beverages) as well as manufacture of other non-metallic mineral products (food products processing and preserving of fruit and vegetables, manufacture of paper and paperboard) and

թրծված կավից շինարարական արտադրատեսակների, բնական քարերից երեսպատման նյութերի արտադրությունը):

Քաղաքի տնտեսական կյանքում էական դեր ունի նաև գյուղատնտեսությունը, որի հիմնական ուղղությունը բուսաբուծությունն է:

Արարատ քաղաքը (2018թ. տարեսկզբին՝ 20.4 հազ. մարդ) գտնվում է Երևանից 47 կմ հեռավորության վրա, հիմնադրվել է 1936թ.: Հայտնի է որպես արդյունաբերական կենտրոն: Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ իր գերակշիռ տեղն ունի ոչ մետաղական հանքային և այլ արտադրանքի արտադրությունը (ցեմենտի, կրի և ասբոցեմենտային իրերի արտադրությունը):

Վեդի քաղաքը (2018թ. տարեսկզբին՝ 11.7 հազ. մարդ) գտնվում է Վեդի գետի աջ ափին, Երևանից 48 կմ հեռավորության վրա: Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որում կարևոր տեղ է զբաղեցնում բնական քարերից երեսպատման նյութերի, էլեկտրական և հսկիչ սարքերի ու սարքավորումների, պլաստմասսաներից պատրաստվող շինարարական իրերի արտադրությունը:

Քաղաքի տնտեսական կյանքում էական դեր ունի նաև գյուղատնտեսությունը, որի հիմնական ուղղությունը դաշտավարությունն է:

Մասիս քաղաքը (2018թ. տարեսկզբին՝ 20.5 հազ. մարդ) գտնվում է Հրազդան գետի ձախ ափին, Երևանից 14 կմ հեռավորության վրա: Խոշոր երկաթուղային ապրանքային կայան է, որն ունի միջմարզային նշանակություն և սպասարկում է Երևան քաղաքին:

Քաղաքի արդյունաբերության հիմնական ուղղությունը մշակող արդյունաբերությունն է, որի մեջ գերակշիռ տեղ է զբաղեցնում սննդամթերքի արտադրությունը (մրգերի և բանջարեղենի վերամշակում և պահածոյացում), թղթից և սովարաթղթից արտադրատեսակների արտադրություն և ծխախոտի ապրանքների արտադրությունը (ծխախոտի խմորում՝ ֆերմենտացիա):

manufacture of tobacco products (tobacco fermentation) comprise prevailing part.

Agriculture is of great importance in the economic life of the town as well, in which cultivation is the main trend.

Ararat town (as of the beginning of 2018 comprised 20.4 ths. people) is situated in 47 km distance from Yerevan and it was found in 1936. It is known as an industrial centre. Manufacturing is the main trend of industry of the town, in which manufacture of other non-metallic mineral products (manufacture of cement, lime carbonate, asbestos cement products) comprises its prevailing part.

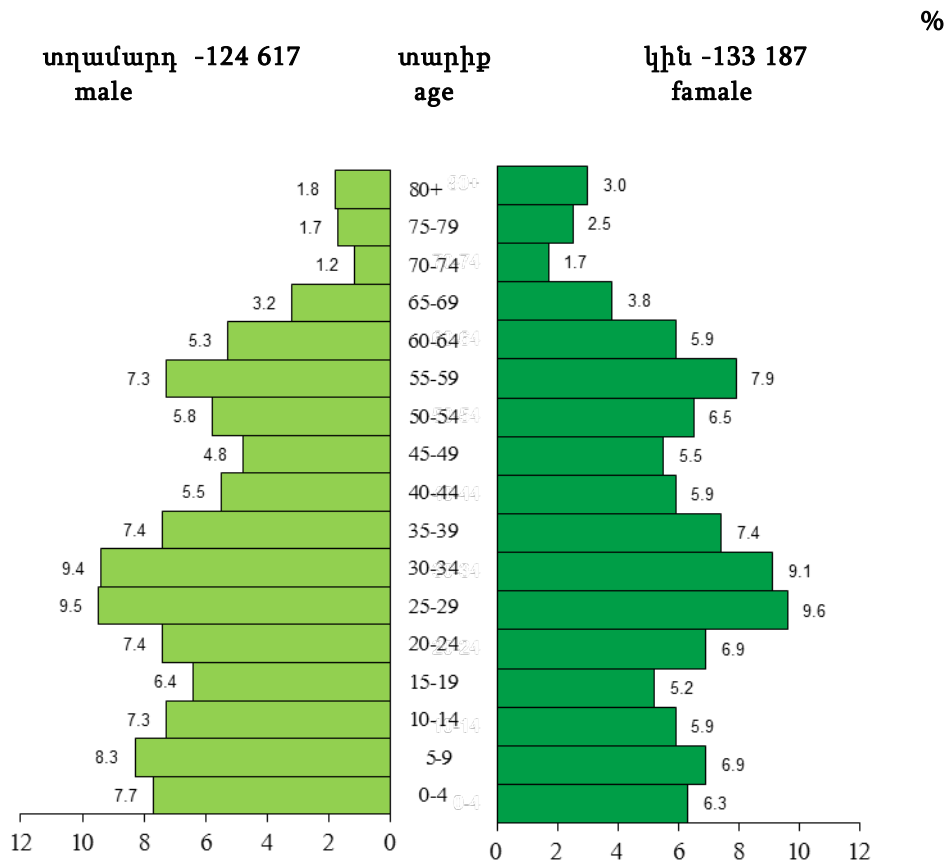
Vedi town (as of the beginning of 2018 comprised 11.7 ths. people) is situated on the right bank of Vedi River, in 48 km distance from Yerevan. Manufacturing is the main trend of industry of the town, in which manufacture of clothing materials from natural stones, manufacture of electrical equipment and control apparatus, manufacture of builders' ware of plastic are of great importance.

Agriculture is of great importance in the economic life of the town as well, in which cultivation is the main trend.

Masis town (as of the beginning of 2018 comprised 20.5 ths. people) is situated on the left bank of Hrazdan River, in 14 km distance from Yerevan. It is a big railway and goods transporting station, which is of interregional importance and supplies Yerevan city.

Manufacturing is the main trend of industry of the town, in which manufacture of wood and wood products (manufacture of wood sawing and planing, manufacture of unassembled wooden flooring including manufacture of parquet) and manufacture of tobacco products (tobacco fermentation) comprise prevailing part.

ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶ ՄՇՏԱԿԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՍԵՌԱՏԱՐԻՔԱՅԻՆ ԲՈՒՐԳԸ,
 2018թ. հունվարի 1-ի դրությամբ
 AGE AND SEX PYRAMID OF RA ARARAT MARZ DE JURE POPULATION
 2018 as of January 1

ՄԱՆՐԱԾԱԽ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ
 RETAIL TRADE UNITS

	Քանակը Number					
	2013	2014	2015	2016	2017	
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	1 172	1 184	1 446	1 557	1 623	Retail trade units, total
<i>այդ թվում՝</i>						<i>of which:</i>
խանութներ	1 027	1 037	1 272	1 381	1 449	shops
կրպակներ	77	75	78	76	75	kiosks
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	1	1	1	1	1	markets of agricultural produce
սպառողական ապրանքների շուկաներ	3	3	4	4	4	markets of consumer goods
առևտրի այլ օբյեկտներ	64	68	91	95	94	other trade units

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
EDUCATIONAL INSTITUTIONS

	Քանակը Number					
	2013	2014	2015	2016	2017	
Պետական նախադպրոցական	75	77	77	78	80	State pre-school
Պետական հանրակրթական	112	112	112	112	112	State general educational
Երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	22	23	22	21	21	Musical, art schools, creative centers for children
Պետական նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) ուսումնական ¹	1	1	1	1	1	State preliminary vocational educational ¹
Պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	4	4	4	4	4	State middle vocational educational
Ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	-	-	-	-	-	Non-state middle vocational educational

ՔԱՂԱՔՆԵՐ
TOWNS/CITIES

Անվանումը	Town name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2018թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ* Population de jure number as of January 1, 2018, person*
Արտաշատ	Artashat	19 802
Մասիս	Masis	20 512
Արարատ	Ararat	20 395
Վեդի	Vedi	11 675

ԳՅՈՒՂԵՐ
VILLAGES

	Անվանումը	Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2018թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ** Population de jure numbers as of January 1, 2018, person**
Արտաշատի տարածաշրջան Artashat district			
1	Աբովյան	Abovyan	1 387
2	Ազատավան	Azatavan	2 905
3	Այգեզարդ	Aygezard	2 949
4	Այգեպատ	Aygepat	1 500
5	Այգեստան	Aygestan	2 434
6	Արաքսավան	Araksavan	846
7	Արևշատ	Arevshat	2 290
8	Բերդիկ	Berdik	853
9	Բերքանուշ	Berkanush	1 857
10	Բաղրամյան	Baghramyan	1 838
11	Բարձրաշեն	Bardsrashen	1 620
12	Բյուրավան	Byuravan	1 281

¹ Ներառյալ այն միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունները, որոնք իրականացնում են նախնական (արհեստագործական) ծրագիր:

Including those middle vocational educational institutions, which implement preliminary vocational program.

	Անվանումը	Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2018թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ** Population de jure numberas of January 1, 2018, person**
13	Բուրաստան	Burastan	1 923
14	Գետազատ	Getazat	2 001
15	Դալար	Dalar	2 459
16	Դեղձուտ	Deghdsut	973
17	Դիմիտրով	Dimitrov	1 294
18	Դիտակ	Ditak	693
19	Դվին	Dvin	2 866
20	Ոստան	Vostan	2 893
21	Ջրաշեն	Jrashen	1 694
22	Կաքավաբերդ	Kaqavaberd	-
23	Հովտաշեն	Hovtashen	1 110
24	Հնաբերդ	Hnaberd	628
25	Լանջազատ	Lanjazat	1 427
26	Վերին Դվին	Verin Dvin	1 870
27	Վերին Արտաշատ	Verin Artashat	3 925
28	Վարդաշեն	Vardashen	515
29	Կանաչուտ	Kanachut	1 269
30	Մասիս	Masis	1 417
31	Քաղցրաշեն	Qaghtsrashen	3 066
32	Մխչյան	Mkhchyan	4 943
33	Մրգավետ	Mrgavet	2 401
34	Մրգավան	Mrgavan	1 758
35	Մրգանուշ	Mrganush	1 197
36	Շահումյան	Shahumyan	4 157
37	Նարեկ	Narek	1 233
38	Նորաշեն	Norashen	3 548
39	Նշավան	Nshavan	1 485
Արարատի տարածաշրջան Ararat district			
1	Ավշար	Avshar	5 162
2	Արալեզ	Aralez	2 515
3	Արարատ	Ararat	8 391
4	Արմաշ	Arماش	2 610
5	Այգավան	Aygavan	4 256
6	Գինեվետ	Ginevet	669
7	Գորավան	Goravan	2 610
8	Դաշտաքար	Dashtaqar	561
9	Երասխ	Yeraskh	892
10	Եղեգնավան	Yeghegnavan	1 441
11	Զանգակատուն	Zangakatun	1 166
12	Շաղափ	Shaghap	910
13	Ոսկետափ	Vosketap	5 032
14	Պարույր Սևակ	Paruyr Sevak	476
15	Ուրցալանջ	Urtsalanj	155
16	Ուրցաձոր	Urtsadsor	3 143
17	Լանջառ	Lanjar	223
18	Լանջանիստ	Lanjanist	120
19	Լուսառատ	Lusarat	2 665
20	Լուսաշող	Lusashogh	655
21	Նոյակերտ	Noyakert	1 907

	Անվանումը	Name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2018թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ** Population de jure numberas of January 1, 2018, person**
22	Նոր կյանք	Nor Kyanq	2 609
23	Նոր ուղի	Nor Ughi	883
24	Սուրենավան	Surenavan	2 509
25	Սիսավան	Sisavan	2 191
26	Տափերական	Taperakan	4 000
27	Տիգրանաշեն	Tigranashen	155
28	Վարդաշատ	Vardashat	181
29	Վանաշեն	Vanashen	2 590
30	Փոքր Վեդի	Pokr Vedi	3 261
Մասիսի տարածաշրջան Masis district			
1	Ազատաշեն	Azataashen	725
2	Այնթափ	Ayntap	9 487
3	Արբաթ	Arbat	1 857
4	Արգավանդ	Argavand	1 871
5	Արևաբույր	Arevabuyr	1 270
6	Գեղանիստ	Geghanist	2 900
7	Գետափնյա	Getapnya	1 456
8	Դաշտավան	Dashtavan	2 174
9	Դարակերտ	Darakert	2 744
10	Դարբնիկ	Darbnik	1 259
11	Զորակ	Zorak	1 963
12	Խաչփառ	Khachpar	2 014
13	Հայանիստ	Hayanist	2 347
14	Հովտաշատ	Hovtashat	3 979
15	Դուկասավան	Ghukasavan	1 897
16	Մարմարաշեն	Marmarashen	3 471
17	Նիզամի	Nizami	1 218
18	Նորաբաց	Norabats	2 452
19	Նորամարգ	Noramarg	2 045
20	Նոր Խարբերդ	Nor Kharberd	7 161
21	Նոր Կյուրին	Nor Kyurin	1 072
22	Ջրահովիտ	Jrahovit	1 119
23	Ռանչպար	Ranchpar	1 201
24	Սայաթ –Նովա	Sayat-Nova	2 170
25	Սիս	Sis	1 465
26	Սիփանիկ	Sipanik	560

* ՀՀ քաղաքների բնակչության թվաքանակը ներկայացված է ՀՀ 2011թ. մարդահամարի հիմքով վարվող բնակչության ընթացիկ հաշվառմամբ:

Population of city/towns of RA are presented according to the current population statistics based on RA 2011 population Census.

** ՀՀ մարզերի գյուղերի այս տվյալների սկզբնաղբյուրը՝ համայնքների կողմից տարեկան կտրվածքով ներկայացվող «Գյուղական բնակչության սեռատարիքային կազմը» պետական վիճակագրական հաշվետվություններն են: Այդ սկզբնաղբյուրներով ՀՀ 955 գյուղական բնակավայրերի մշտական բնակչության թվաքանակների հանրագումարը՝ ամբողջությամբ և ըստ մարզերի, ունի որոշակի շեղում բնակչության ընթացիկ հաշվառման համանուն տվյալներից, որոնք խարսխված են ՀՀ արդարադատության նախարարության և ՀՀ ոստիկանության վարչական ռեգիստրների տվյալների վրա (շեղումը՝ 01.01.2018թ.-ի դրությամբ ՀՀ մասշտաբով՝ կազմել է +12.2%): Շեղումը հիմնականում պայմանավորված է գյուղերի միջև խնդրո առարկա տեղեկատվության փոխանակման, համադրման և անվանական տվյալների մակարդակով ստուգաճշտման համակարգի բացակայությամբ:

The sources of these data on RA villages are State statistical annual reporting forms «Age and Sex composition of rural population» provided by the communities. According to this source the total resident population of RA 955 villages, as a whole and by marzes (regions), have some deviation from the same data of current statistics of population, which are based on the administrative registers of RA Ministry of Justice and RA Police (as of 01.01.2018 the deviation comprised +12.2% for the Republic). The deviation is mainly stipulated by the absence of data exchange, comparison and check system on individual level of the given information between villages.

**ՀՀ ԱՐԱՐԱՏԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10 000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2017թ.
SOME SOCIAL INDICATORS OF DISTRICT COMMUNITY WITH 10 000
POPULATION IN RA ARARAT MARZ, 2017**

	Ընդամենը Total	նրանցից՝ including:		
		կանայք ¹ women ¹	տղամարդիկ ¹ men ¹	
Բնակչությունը, մարդ	10 000	5 161	4 839	Population, person
Ծնվածներ, մարդ	128	61	67	Births, person
Մահացածներ, մարդ	87	43	44	Deaths, person
Ամուսնություններ	50	X	X	Marriages
Ամուսնալուծություններ	10	X	X	Divorces
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակմակերեսով, քառ.մ	33.6	X	X	Total area of housing stock provided per inhabitant, square metre
Կրթության ոլորտ, հաճախումը կրթօջախներ, մարդ՝				Education sphere, attendance to educational institutions, person
նախադպրոցական	252	122	130	pre-school
հանրակրթական	1 290	612	678	general schools
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	127	85	42	musical, art schools, creative centers for children
նախնական մասնագիտական (արհեստագործական)	12	4	8	preliminary vocational
միջին մասնագիտական	47	24	23	middle vocational
բարձրագույն մասնագիտական	-	-	-	higher vocational
Առողջապահության ոլորտ՝				Public health sphere
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	36 129	...	...	annual attendance to polyclinic during the year (number of attendances)
Մարզիկներ, մարդ	50	2	48	Athletes, person
Զբաղվածներ, մարդ	4 413	2 072	2 341	Employed, person
նրանցից՝ գիտական հիմնարկներում	1	1	0.0	including - in Science establishments
նրանցից՝ գիտության դոկտոր	0.0	0.0	-	including - doctors of Science
գիտության թեկնածուներ	0.0	0.0	0.0	candidates of Science
ուսուցիչներ	121	106	15	teachers
բժիշկներ	17	...	...	physicians
միջին բուժանձնակազմ	36	...	...	paramedical personnel
Գործազուրկներ, մարդ	441	203	238	Unemployed, person
Սոցիալական ապահովության ոլորտ				Social insurance sphere
ընդամենը կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1 363	804	559	total pensioners/ as of the end of the year/ person
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	312	X	X	families that get poverty family benefit and one-time benefit
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում				Annual attendance during the year
գրադարան	11085	...	...	library
թատրոն	712	...	...	theatre
համերգ	-	-	-	concert
թանգարան	732	...	...	museum
Իրավական ոլորտ				Law sphere
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	47	X	X	total crimes, during the year
այդ թվում՝ ոչ մեծ ծանրության	27	X	X	of which - not grave crime
միջին ծանրության	14	X	X	medium crime
ծանր	6	X	X	grave crime
առանձնապես ծանր	0.0	X	X	special grave crime

¹ Ցուցանիշները հաշվարկային են:

The indicators are accountable.